

PULA IMVULA

GROWING FOOD • PEOPLE • PROSPERITY

Beha leihlo sejothollong ho boloka tjhelete

HANG HA HO SE HO JETSWE HO BA TENG MAIKUTLO A KGEFUTSO, MME DIHWAI HANGATA DI YE BE DI KGATHETSE KE HO SEBETSA DIHORA TSE TELELE. MOTHO O WELA MOLEKONG WA HO PHOMOLA, KA KGOTSOFALO YA HORE MOSEBE-TSI WA SEHLA JWALE O ENTSWE – EMPA HA HO JWALO.

Ho boloka sejothollo sa hao sa poone se le settle nakong yohle ya sehla sa kgolo e ka nna ya ba phephetso, mme ka baka lena, ho bohlokwa ho ba le leihlo la moralo wa hore jwale ho ka etswa eng.

Ho qoba mathata nakong efe kapa efe ya kgolo ya sejothollo:

- Eba teng masimong.
- Eba le tjheseho.
- Bula mahlo.
- Tseba dintho.

Jenny Mathews, Mophehisi ho tsa Pula Imvula. Romella emeile ho jennymathews@grainsa.co.za

- Shebela dintho pele.
- Eba mafolofolo.

Taba ya bohlokwa ke ho **etela masimo a hao kgafetsa**. Shebisisa masimo a hao ka ihlo le ntjhotjho. O ka nna wa nahana taba ya ho a etela beke le beke, ho sheba ka moo kgatelopele e leng ka teng le ka moo dimela di phetseng hantle ka teng. Taba ya ho feta masimong ka vene

LENTSWE LA...

Liana Stroebel

HO BOIMA HO LEMOHA KA MOO SELEMO SE SETJHA SE SENG SE TSAMAILE KA TENG. HO BONAHALA EKA KERESEMESE E BILE MAOBANE! HO BONAHALA EKA NAKOE POTLAKILE HAHOLO JWALO KA METSI. DIPHETHO TSA MERERO YA MAOBANE, LE DIKETSO LE DIQETO DI BONAHALA DI POTLAKILE HAHOLO HO FETA PELE, MME RE BONA DIPHOSO TSA MAOBANE LE TSA MOO RE SA KANG RA ELA DINTHO HLOKO TENG.

Ka baka lena, ho a hlokahala hore re tsepamise maikutlo a rona qetellong ya mosebetsi wa rona ho tsohle tseo re di etsang le tseo re di rerang kajeno. Phoso e nyane e etswang, e boela e kgutlela ho rona hape re sa lemohe.

Jwalo ka ha o tseba, mona temong re tlamehile ho ela hloko taba ya nako. Taba ya bohlokwa ke ho ba le kutlwisiso e hlakileng ya meedi ya nako mabapi le tseo re di etsang. Mohlala, ke ho sebeletsa morao ho tloha nakong ya ho jala. Ho hlakolosi ho ipehela dinako tse itseng tsa hore re tshwanetse ho etsa eng nakong efe – ho tloha nakong ya tshebediso ya kalaka ho ya fihla nakong ya hore sesebediswa se be malala-a-laotswe, hammoho le nako ya ho reka tse kenngwang mobung, le tse ding tse itseng.

Ka boiphihlelo, o tla ithutha ho etsa diqeto tse boima ka ho panya ha leihlo – mohlala, ha eba o hloleha ho ba le tse hlokahalang, tse kenngwang mobung, ho molemo ho jala palo e fokotsehileng ya dihekthara, mme o kenyi tse lokelang ka tekanyo e nepahetseng ho ena le ho di sebedisa dihekthareng tsohle le ha di haella. Hape, ha eba o thuswa ka tjhelete, mme eba tse kenngwang mobung di dieha ho fumaneha, etsa qeto jwalo ka sehwai sa nnete, mme ho molemo hore o se ke wa jala kapa wa mpa wa jala tulo e nyane, mme o mpe o baballe tse kenngwang mobung ho fihlela nakong e nepahetseng ya sehla se hlahlamang.

Hore kgatelopele e be teng, re tshwanetse ho ela hloko diphehetso tseo re shebaneng le tsona nakong yohle ya sehla. Ema nneteng ya taba, tiisa marapo le ha ho le boima. Etsa tlhophollo, mme o ele hloko dintho tseo o ka di etsang ka mokgwa o fapaneng le ona, mme o sebedise tseno e le tataiso ya ho ntlatfatsa tshebetso ya hao selemong se hlahlamang. O se ke wa boela wa etsa phoso e le nngwe habedi. Mosotho o re monna ha a bone habedi! Re o lakaletsa tsohle tse ntle nakong yohle ya sehla, mme eka o ka dula o butse mahlo, o habile pele!

Beha leihlo sejothollong...

ya hao o potlakile ha se taba e ntle. Emisa, tswa ka veneng, **hlahloba masimo**. Tsamaya pakeng tsa mela, kgumama mme o hlahlobe mobu, metso ya dimela le mahlaku. Hlahloba dimela ka ihlo le ntjhotjho, o shebe matshwao a ka bakang ho tshwenyeha kapa boteng ba dikowkanyana tse sa batlahaleng.

O tseba jwang seo o lokelang ho se sheba? **Eba le lesedi la tsebo**. Buisana le batataisi, ditsebi le baahisani. Bala ka mehato ya kgolo ya dimela tsa hao; ithute haholwanyane ka mahola a tlwaelehileng, le tsona dikokwanyana le diboko tsa lebatowa la hao.

Hang ha o tseba haholwanyane ka dikotsi tsena tse ka senyanag sejothollo sa hao, o **tshwanetse ho ba le tsebo** ya hore tsena di ka laolwa jwang. O tshwanetse ho tseba hore ke mohatong ofe wa tswelopele ya semela sa hao moo mathata ana a ka nnang a ama kuno ya hao. Ka baka lena, o kgona ho tiisa potongwane le ho laola bothata bona ka nako.

Mohato wa bohlokwa ke: **Hata ka matla, mme o sebetsana le bothata hang ha bo hlaha**. Ho hlakolosi ho laola nako ya hao hantle le ho ba le tsebo. Ho boetse ho bohlokwa ho tsepamisa maikutlo tabeng ya ho sebetsana le bothata ka nepo le ho phetha mosebetsi e le hore kotsi e shenbanang le sejothollo e rarollwe hantle ka moo ho kgonahalang ka teng.

Ho hata ka matla ho bolela hore o lokisitse le ho servisa sesebediswa sa ho laola maemo jwalo ka sefafatsi se jarwang hammoho le tsona difafatsi tse hasetsang hole. Ho bolela hore o tseba ho seta kapa ho etsa ‘calibrate’ sesebediswa sa hao sa ho fafatsa hore se fafatse marothodi a khemikhale ka mokgwa o lekanang, mme diaparo tsa tshireletso di aperwe ke basebeletsi ba hao.

Hopola hore o tshwanetse ho sebedisa metsi a hlwekileng mabapi le metswako, mme o tshwanetse ho ba le tiisetso hore metswako ya hao ke e nepahetseng – motswako o sa nepahalang o ka baka kotsi sejothollo sa hao! Ho feta mona, o tshwanetse ho tseba hore na peo ya hao ke ya Round-up kapa tjhe – dijothollo tse ngata di se di ile tsa bolawa ka baka la ho sebedisa sefafatsi sa Round-up dimeleng tse sa sebediseng Round-up. Tsena tsohle di ka qojwa.

TAOLO LE HO BEHA LEIHLO SEJOTHOLLONG

Polelo e reng, ‘Thibelo e molemo ho feta setlhare’ ke eo re lokelang ho phela ka yona. Le ha ho le jwalo, ho ntse ho etsahala dintho tseo re neng re sa di lebella, mohlala, seboko sa mofuta wa ‘Fall Army’ se bileng teng Afrika Borwa lemong sa 2016. Dihwai tse ileng tsa kgona ho laola kotsi ena hantle ke **tse ileng tsa beha leihlo ka matla masimong a tsona**, mme tsa lemoha kotsi ena nako e sa le teng.

Ho beha leihlo ke karolo ya bohlokwa ya twantsho ya bolwetse kapa lefu lefe kapa lefe. Le ha tsohle di ka tadimeha di le ntle, dula o ntse o hlahloba kgafetsa ka ha tsietsi e itlhahela neng le neng, le hona ka tshohanyetso. Ka tsatsi le leng re ile ra kganna koloi masimong a seng hole le lapeng la rona. Nahana hore re ile ra tsoha jwang ha re bona tshenyo e bakilweng ke sefako dimeleng tsa rona tse nyane – Re ne re bile sa lemohe hore sefako se bile teng! Kapelenyana ra bitsa setsebi ho tla sheba boholo ba tshenyo, mme ka lehlohonolo e ne e se tshenyo e kaalo.

Taba ya bohlokwa eo re lokeleng ho e hopola ke hore ha tsietsi e hlaha, tshabo le pherekano ha di rarolle mathata a letho. Re na le mefuta e mengata ya ditharollo tse ka thusang dihwai matsatsing a kajeno:

- Hlwaya hantle ka nepo hore bothata ke bofe. Ha eba o se na bonete, bitsa ditsebi tse haufi, tse tshephalang. Ka theknoloji ya sejwale-jwale le katameloa ya rona ho ‘inthanete’ ho batla ho le bonolo haholo ho hlwaya mofuta wa bolwetse kapa kokwanyana, jwalojwalo.
- Etsa tekanyetso ya boholo ba tshenyo e bakilweng. Ha eba o tseba haholo ka tlhahlobo ya dijothollo tsa hao, ho ba bonolo ho bona moo bothata bo leng teng le pele tshenyo e kgolo e ba teng.

Poone e nyane e hlasetsweng ke mahlaku a lokelang ho laolwa hanghang.

- Etsa qeto ya mohato o lokelang ho nkuwa. Hangata ho ka nna ha ba teng leqheka le itseng la taolo ka khemikhale e itseng, empa tabakgolo ke ho sebedisa khemikhale e nepahetseng. Buisana le moemedi wa hao wa tsa dikhemikhale ya ka o fang kgothaletso e itseng, mme o be le bonneta ho latela lenane leo a o fang lona ka nepo.
- Wena dula o butse mahlo hantle. Hopola hore qetellong o leka ho fokotsa tahlehelotse e ka bang teng kunong ya hao ha eba o sa etse letho ka maemo ana. Ha eba sejothollo se se se le seholo hoo ho bang boima ho kena masimong ka sefafatsi sa boom, jwale o tla tshwanelo

Ona masimo ao beke hamorao tshebediso ya sefafatsi sa sebolayalehola.

ho sheba maqheka a mang a kang ho thuswa ka sefafatsi se phahameng haholo, se ka fafatsang se ntse se le holenyana. Mona ditshenyehelo di ka nna tsa phahama, empa o tshwanetse ho hopola boholo ba tshenyo eo o ka shebanang le yona ha eba o sa etse letho ka maemo a kang ana.

Dula o le mafolofolo nakong yohle ya sehla. Ka nako tsohle ho tsamaya ka hara masimo a hao le ho hlahloba dijothollo tsa hao, e tshwanetse ho ba mohlodi wa thabo. Mahlohonolo a matle a selemo seo re yang ho sona! A di tswale mafahla! ■

KAROLO YA 2 | Kgetha metjha YA MMARAKA wa sejothollo

DIHWAI DI TSHWANETSE HO HOPOLA HORE MAQHEKA A MMARAKA O ATLEHILENG A HLOKA BOINHELO MORALONG O IKGETHILENG WA PAPATSO HO YA KA DITLHOKO TSE IKGETHILENG TSA POLASI. TABA E HLOKOLOSI KATLEHONG KE HO KENA KA SETOTSWANA MAHLAKORENG OHLE A MMARAKA, E LENG POKELLO YA TSOHLE TSA MMARAKA, TLHOPHOLLO YA DITSHEKAMELO TSA MMARAKA, TOKISO YA MORALO WA TSHEBETSO HAMMOHO LE HO KENYA MORALO TSHEBETSONG.

Karolong ya pele ya lethathamo la metjha ya papatso, re buile ka metjha e otlolohileng ya mmarakka e ka sebediswang ke dihwai. Tsepamiso ya maikutlo e bile ya mmarakka wa phapanyetsano ho tsa ka moso, e leng tsa nako e tlangu. Ditabeng tsena re tsepamisa mai-ikutlo mmarakeng wa phapanyetsano wa ka moso.

DIKONTERAKA TSA PHAPANYETANO TSA HOSASA KA SAFEX

Leqheka lena la mmarakka le kenyaletsa tshireletso (tsa ka moso kapa diketho). Tshireletso e sebediswa ho fokotsa theko kapa ho fedisa kotsi e ka bang teng thekong.

Konteraka ya ka moso e hwebisanwa le ba Safex mabapi le ho fumantshwa sejothollo nakong e itseng, ya ka moso. Konteraka e qolla thepa e tshwanetseng ho hlahiwa, hammoho le ditumellano mabapi le yona hammoho le tse tshwanetseng ho phethiswa tumellanong ena.

Kgetho ke konteraka eo ka yona e mong a nang le tokelo, empa e seng tlameho, ya ho reka kapa ho rekisa poone ka theko e seng e behilweng nakong efe kapa efe e welang nakong e behilweng. Konteraka kapa kapa kgetho ena e neha moreki tokelo empa e seng tlameho ya ho sebetsa ho ya ka konteraka ena, ha morekisi wa kgetho ena yena a tlamehile ho hlompha konteraka ha eba monga konteraka ena a batla ho e sebedisa.

Ho teng mefuta e mmedi e hlakileng ya diketho, e leng ya kgetho ya ho beha le ya kgetho ya ho bitsa:

- Kgetho ya ho beha e fa moreki kgetho ya ho rekisa poone.
- Kgetho ya ho bitsa e fa moreki kgetho ya ho reka poone.

DITJEHO TSA SAFEX TSA MMARAK

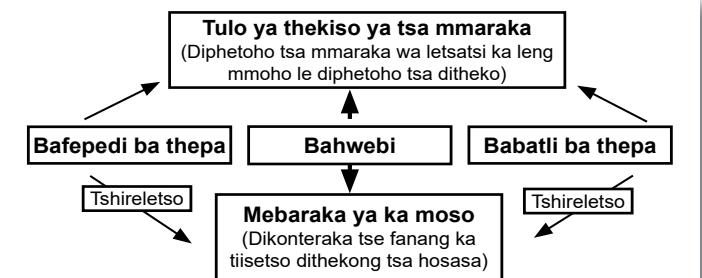
Dikontreka tsa ka moso di na le tshwaetso e itseng mabapi le ho phalla ha tshirelete ya mohlahihi. Mabapi le konteraka ya nako e tlangu, moreki

Ikageng Maluleke, Setsebi ho tsa tihahiso temong, Grain SA. Romella emeile ho kageng@grainsa.co.za

1

Setshwantsho sa mmarakka wa thepa.

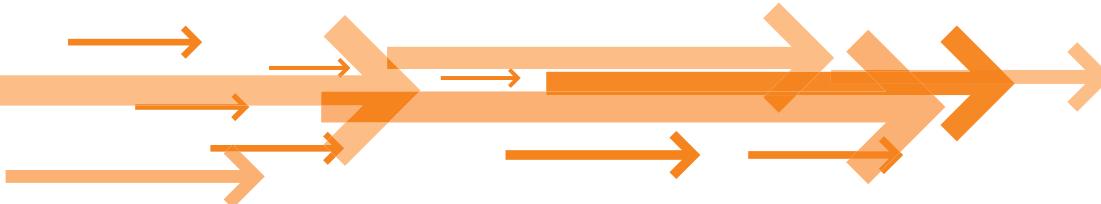
Mohlodi: Mark A. Ethlen

kapa morekisi o tlamehile ho lefa tshirelete ya tshimoloho, e leng e kgutielang ho monga yona ha tumellano ya thekisetsano e se e phethahtse. Meedi ya phapano e boetse e sebetsa mabapi le ditumellano tsa nako e tlangu. Ha eba ditheko tsa konteraka ya ka moso di ba kgahlanong le boemo ba hao, o tshwanelo ho etsa peheletso mabapi le phapano e ka bang teng hore o nne o kgone ho tshireletsa boemo ba hao.

Ha eba ditheko di etsa R20 tone ka nngwe kgahlanong le boemo ba hao, o tlameha ho lefa tshirelete nakong ya hora tse 24. Mabapi le dikontreka tsa diketho, o tshwanetse ho lefa tshirelete ya tshireletso (premium); Mabapi le dikontreka tsa boikgethelo, o tlamehile ho lefa tshirelete ya kgwedi le kgwedi ya inshorence.

Ha eba mohlahihi a kopanya konteraka e shebetseng pele le kontreka ya tshireletso, khamphani e rekang ho yena hangata e jara moedi wa tshimoloho le wa phapano. Ke moo o tla ba le boemo boo ho bona o nang le bongata le theko mmoho.

Ditjeho tsa mmarakka di kenyaletsa makgetho a morekisi, mmoho le a tswala, tshenyehelo tsa dipalanngwang hammoho le ditjheho tsa ho tshwarwa ha thepa. ■

KATLEHO KE HO SHEBELA

dintho pele

NAKONG ENA YA SELEMO, BOHOLO BA MESEBETSI YA DIJOTHOLLO TSA LEHLABULA E SE E PHETHILWE. DIJOTHOLLO DI SE DI NTSE DI HOLA, MME HO SETSE NAKO YA HO KOTULA. BOHOLO BA MOSEBETSI BO FOKOTSEHILE, MME WENA JWALO KA MOHLOKOMEDI O TLAMEHILE HO QALA KA MORALO WA SEHLA SE TLANG SA TLHAHISO.

Moralo wa tshebetso ya sehla se hlahlamang o tlamehile ho qala ka bokgoni ba masimo a fapaneng hammoho le mosebetsi o ileng wa etswa sehleng sena, ho ileng ha sebetsa hantle le ho sa kang ha sebetsa hantle. Masimo ka bonngwe a tshwanetse ho rerwa ho ya ka sejothollo se ilo jalwa hammoho le bokgoni ba sona, hammoho le sejothollo se ileng sa jalwa masimong ano. Kenyeletsa taba ya dibolayalehola moralong wa hao.

Taba ya bohlokwa ke ho tseba bongata ba tjhelete e tla hloka hala hore o kgone ho hlahisa sejothollo sa selemo se hlahlamang. Hono ho bohlokwa haholo hobane tjhelete e lokela ho ba teng pele sehla sa tlhahiso se simolla kgwedding ya Phupu. Tjhelete e tlamehile ho ba teng ya ho nka disampole tsa mobu le tsa tshebediso ya kalaka kgwedding ya Phupu.

MORALO WA TEKANYETSO E FUPERENG TSOHLE

Dihwai tse ngata di tla re ke ntho e sa kgonahaleng ya ho etsa moralo wa nako e tlang, empa dihwai tse atlehileng di etsa moralo ona selemo le selemo. Ka mehla dihwai tsena di nakong, mme di ba le kuno e ntle ka ho fetisisa, mme hangata di ba le phaello e ntle haholo.

Di etsa jwalo jwang? Ka tlwaelo di etsa lethathamo le nang le tsohle tsa tekanyetso ya sejothollo, mme di kenyelsetsa tekanyetso ya sejothollo e nang le tsohle, mme ho kenyelsetswe tsohle tse hloka halang tlhahisong ya sejothollo. Dihwai tse atlehileng di etsa qeto ka maqheka a mmaraka hammoho le dintlha tsa ho qoba dikotsi le ho laola dikoloto nako e sa le teng. Ho teng ditekanyetso tseo di di sebedisang, tse di thusang ho tseba ditjeho tsa tse ilo kennwa mobung. Ditjeho tsa poone ho bonolo ho ka di tseba. Sehwai se tlamehile ho ikopanya le moemedi wa tsa dipeo ya tla thusa ka keletso mabapi le mofuta wa peo e jalwang, palo ya dimela hekthareng ka nngwe le hore ditjeho e tla ba tse kae.

Ditjeho tsa manyolo

Ditjeho tsa manyolo di boima ho ka tsebahala empa di a kgonahala. Mokgatlo wa Manyolo wa Afrika e Borwa (FERTASA) kgafetsa o hatisa dipalopalo tsa kemiso ya manyolo ho ya ka sejothollo ka seng. Dipalopalo tsa kgino ya menontsha ya semela sa poone ho ya ka

Pietman Botha, Mophehisi hoPula
Imvula. Romella e-meile ho
pietmanbotha@gmail.com

dikilogramma tone ka nngwe di bontshwa **Theiboleng ya 1**.

Ka lesedi lena, buisana le moemedi wa hao wa tsa manyolo, mme o sebetsese hore na manyolo a hloka halang a tla ba makae le hore ditjeho di tla ema jwang. Letsatsi la moraorao la sampole ya mobu le tla thusa haholo, mme tekanyetso e nepahetseng e ka etswa. Mabapi le kalaka, molao ke hore ke tone e le nngwe hekthareng ka selemo. Buisana le moemedi wa hao wa tsa manyolo ka taba ena.

Dibolayaleholsa le dibolayakokwanyana

Lenaneo la hao la tsena tse pedi le tla fapanwa ho ya ka mofuta wa poone e jetsweng. Ha eba ho jalwa mofuta wa peo ya gene ya Round-up Ready, lenaneo le tla fapanwa le la peo e tlwaelehileng. Ha qeto e entswe ka mofuta wa peo, moemedi wa hao wa dibolayamahola o tla etela masimo a hao ka tsebo ya hae, mme o tla etsa qeto mabapi le lenaneo la hao la sebolayalehola le sebolayakokwanyana. Ka thuso ya bona, bahlahisi ba tla kgona ho ba le setshwantsho se settle sa ditjeho tsa sebolayalehola le sebolayakokwanyana.

Diesel le tlhokomelo

Diesel le mesebetsi ya ditokiso le tsona di ka tsejwa ka nepahalo. Ka kakaretso re ka re mabapi le mekgwa ya moraorao ya tlhahiso, dilithara tse 75 tsa diesel di ka sebediswa. Ha eba dihwai di na le diesel eo e leng ya bona, ke yona e tla sebediswa. Sebedisa ditheko tsa jwale tsa mafura, mme o tla ba haufi le ditjeho tse nepahetseng. Ka mehla ho teng kamano pakeng tsa ditjeho tsa diesel le ditjeho tsa ditokiso le tsa tlhokomelo. Ha eba dihwai di sebedisa mafura a tsona, mme di eketsa ka 10% ka hodimo, hona ho tla di atametsa ditjehong tsa tsona le ditshenye helong tsa tlhokomelo. Ditjeho tse ding tse kang tsa ho tshireletsa, tsa inshorensa ya mosebetsi wa konteraka le tse ding di tlamehile ho kenyelsetswa.

Moedi wa sejothollo ka kakaretso

Phapang pakeng tsa makena a tjhelete kaofela le ditjeho tse otlolohileng ke yona kuno ya sejothollo.

Theibole ya 2 ke mohlala wa tekanyetso ya sejothollo sa poone. E fana ka kakaretso ya ditjeho tse otlolohileng haholo. Dihwai di ka sebedisa hona e le mohlala wa ho tseba ditjeho kaofela tsa poone ya tsona hammoho le meedi ya poone kaofela ho eso tloswe letho. Hopola hore ha eba palo ena e bontsha hore e 'negative', hona ke pontsho ya hore sejothollo ho boima hore se ka ba le molemo o mokaalo ho sehwai. Shebisisa ditjeho, mme o etse diphetohoe tse hloka halang.

1

Menontsha ya semela ka dipalopalo tsa poone kunong tse fapaneng morerong.

Menontsha ya semela	Tone ka nngwe	Ka tone tse 4	Ka tone tse 6
Nitrogen (N)	15 kg	60 kg	90 kg
Phosphorus (P)	3 kg	12 kg	18 kg
Potassium (K)	4 kg	16 kg	24 kg

TEKANYETSO YA SEJOTHOLOO MASIMONG	Dihekthara/jetsweng		Moralo wa kuno	
TJHELETE E KENANG MMOHO LE TLHAHISO YA DIJOTHOLOO				
Mofuta wa makeno	Kuno/hekthara	Theko/tone	Makeno/hekthara	Makeno kaofela
MAKENO KAOFELA - DITJEHO TSA MMARAKA				
DITJEHO KA HO OTLOLOHA				
Tjeho ya tse latelang				
Peo	Dipakana	Tjeho/pakana	Bongata/hekthara	Tjeho/hekthara
Manyolo	Dipakana	Tjeho/pakana	Bongata/hekthara	Tjeho/hekthara
Kalaka	Dipakana/tone	Tjeho/tone	tone/hekthara	Ditjeho/hekthara
Dibolayaleholo	Dipakana	Tjeho/pakana	Bongata/ hek (kg/lit)	Ditjeho/hekthara
Dibolayakokwanyana	Dipakana	Tjeho/pakana	Bongata/hek (kg/lit)	Ditjeho/hekthara
Inshorensense/tse jetsweng	Kuno x theko	% tshebediso	% ya makeno	Ditjeho/hekthara
Tshireletso ya theko		tone/hek paballo	Tjeho/tone	Ditjeho/Hekthara
Mosebetsi wa konteraka		Tjeho/tshebetso	Makgetlo a tshebetso	Ditjeho/hekthara
Inshorensense/sejothollo	Kuno x theko	% tshebediso	% tjeho ya makeno	Ditjeho/hekthara
Sefafatsi moyeng		Tjeho/mohato	Makgetlo a tshebetso	Ditjeho/hekthara
Tjeho tsa komiso		tone/hekthara	Tjeho/tone	Ditjeho/hekthara
Ditjeho tsa mmaraka		Ditone/hekthara	Tjeho/tone	Ditjeho/hekthara
Mosebetsi wa nakwana	Tshebetso/hekt	Matsatsi	Tjeho/letsatsi	Ditjeho/hekthara
Dipakana le thepa	Dipakana	Tjeho/pakana	Ditjeho/ pakana	Ditjeho/hek (kg/lit)
Dipalanngwang		km/hekthara	Ditjeho/km	Ditjeho kaofela
Mafura		Tjeho/lithara	Lithara/hekthara	Ditjeho/hekthara
Ditjeho tsa mafura mosebetsing ho fihlela ho jalwa				
Ditjeho tsa mafura a ho jala ho fihlela kotulong				
Ditjeho tsa mafura ho kotula le teranseporoto				
Kaofela ditjeho tsa mafura				
Ditokiso				Ditjeho/hekthara
Ditjeho tsa ditokiso tshebetsong ho fihlela ho jalwa				
Ditjeho tsa ditokiso tsa ho jala ho fihlela kotulong				
Ditjeho tsa ditokiso mabapi le kotulo le teranseporoto				
Ditjeho kaofela tsa ditokiso				
Ditjeho kaofela ka kotloloho				
Ditjeho tssole ho eso ntshwe letho				

Theko ya sejothollo iwale ha se yona qetellong

DITHEKO TSA SEJOTHOLLO LE TSA PEO YA OLI DI ROMELLWA HO DIHWAI TSOHLE TSA DIJOTHOLLO LE HO BAHLAHSI BA DIPEO TSA OLI, BAO KAOFELA BA BOETSENG BA AMOHELA DITHEKO TSE DING TSE KANG THEKO YA HEKE YA POLASI LE DITHEKO TSA LELWALA. HO BOHLOKWA HO UTLWISISA DITHEKO TSENA LE HO TSEBA PHAPANG PAKENG TSA TSONA LE HO KGONA HO ETSA DIPALO TSA HO TSEBA THEKO EO O TLA E FUMANA BAKENG SA SEJOTHOLLO SA HAO.

Theko ya pele e phatlalatswang letsatsi le letsatsi ke ya theko ya poone ya Safex kapa ya sejothollo mabapi le dikgwedi tse fapaneng tsa ho e fumantshwa. Ka tlwaelo kgwedi eo re leng ho yona ke theko ya letsatsi le letsatsi ya mmaraka. Dikgwedi tsa ka moso tsa ho isetswa thepa, mohlala, Motshehanong Phupu le Tshitwe, e tla ba tsa ditheko tsa nako e tlang.

Sehlopha sa bobedi sa ditheko ke tsa theko ya kgorong ya polasi. Theko ena ke eo bahlahisi bat la e fumana e le ya sehlahiswa sa bona polasing. Sehlopha sa borarao sa ditheko ke theko e teelang lelwala ka thoko. Theko e teelang theko ya lelwala ka thoko ke theko ya sejothollo lelwaleng. Bahlahisi ba sebetsang ka mokgwa wa konteraka ka tlwaelo ba amoheла theko e sa keneletseng lelwala. Phapang e teng e kgolo pakeng tsa theko ya Safex le theko e sa keneletseng lelwala; hammoho le tjhelete e leng bankeng.

THEKO YA SAFEX

Poreisi kapa theko ya Safex ke theko ya mmaraka ya sejothollo se isitsweng Randfontein. Ena ke theko ya mmaraka ya sehlahiswa se

1 Mohlala wa ho sebetsa tshwaetso ya dikgetho tse fapaneng tsa mmaraka.

Dikgetho tsa mmaraka	Thekiso ho ba agribusiness R/t)	Theko ya polasing (R/t)
Theko ya Safex (PHUPU)	3 270	3 270
Ntle le teranseporoto	233	233
Ntle le ya moedi wa morekisi	10	10
Theko hekeng ya polasi	3 027	3 027
Ntle le ditjeho tsa ho tshwarwa	57	0
Ntle le teranseporoto ho ya lelwaleng	10	50
Ntle le theko ya lelwala	2 960	2 977
Ntle le ditjeho tsa setoro @ R0,50/tone/letsatsi	15	0
Theko ya sehwai sa sejothollo ka kotlolohlo	2 945	2 977

**Pietman Botha, Mophehisi
hoPula Imvula. Romella e-meile
ho pietmanbotha@gmail.com**

kenyeletsang tlhoko le phepelo hammoho le tlhoko le phepelo tse lebelletsweng sa sehlahiswa sena.

Ha esale mmaraka wa dijothollo wa Afrika Borwa o kgona ho romella sejothollo se kenang ka hara naha kapa se tswang, tlhoko le phepelo ya matjhaba ya sehlahiswa hammoho le sekgaahlha sa phapanyetsano sa ditjhelete le tsona kaofela di tla keneletswa dithekong tsa Safex tsa dihlahiswa tsa Afrika Borwa.

Meedi e phahameng ka ho fetisa kapa e tlasetlase ka ho fetisa ya ditheko tsa sehlahiswa ke tekatekano ya ditheko tsa tse kenang ka hara naha le tse romellwang ka ntle ho naha. Ka ha theko ya Safex ke theko ya mmaraka o lokolohileng wa tse iswang Randfontein, hona ho sebediswa e le motheho wa ho laola theko ya kgoro polasing.

Ka tlwaelo ho ya ka theko ena ya Safex phapang ya teranseporoto kapa tsamaiso le moedi wa moreki di tla fokotswa kapa tsa tloswa hore qetellong ho mpe ho sale feela theko ya kgorong ya polasi mabapi le sejothollo. Ha eba sejothollo sena se iswa sesiung, ho tla ba teng ditjeho tse ding tsa ho tshwarahana le sona hammoho le tsa teranseporoto tse tla lokela ho ntshwa.

Dikgetho tsa mmaraka

Bahlahisi ba ka lebella ho lefella dikgwebo tse fapaneng tsa temo, mme ditjeho tsa ho laitjha le ho laitjholla di ka fapanwa pakeng tsa kgwebo le kgwebo e nngwe. Bahlahisi ba ka lebella ho lefa ditjeho tsa letsatsi le letsatsi tsa poloko ya sejothollo setorong. Ditjeho tsena di tla fapanwa pakeng tsa dikgwebo, mme bahlahisi ba tlamehile ho utlwisia hore ditjeho tsena ke tsa eng. Dikgwebo tse ding tsa temo di lefisa ditjeho tsa letsatsi le letsatsi ho fihlela ntlheng e itseng, mme ho tloha moo e tla ba ditjeho tsa selemo le selemo. Eba le bonneta hore sejothollo se bolokwa nako e kgutshwanyane ka moo ho kgonahalang ka teng polokong ya letsatsi le letsatsi. Fetisetsa hona mokgweng wa dikontekra kapele ka moo ho kgonahalang ka teng.

Theibole ya 1 ke mokgwa wa ka moo o ka sebetsang ka teng poreisi eo e leng ya hao, mme o be o kgone ho etsa papiso le diporesi tse ding tse fapaneng.

Ka ho sebedisa theibole ya 1 e le mohlala, dihwai di ka kgona ho fumana boleng dikgethong tse fapaneng tsa mmaraka. Bahlahisi ba tlamehile ho fumana lesedi la ditaba tsa lebatowa la bona le ho etsa papiso dikgetho tse fapaneng. ■

PUISANO E NTLE KE KAROLO ya lenaneo la rona

NTSHETSOPELE YA DIHWAI E LAOLWA KE PU-ISANO E NTLE, MME MONA HO GRAIN SA RE SEBEDISA MEKGWA E FAPANENG YA HO FETI-SETSA TSEBO E KA FETOLANG MAPHELO LE ME-KGWA YA DIHWAI YA HO PHELA. DIKGATISONG TSA NAKO E FETILENG, RE ILE RA BUISANA KA MAQHE-KA A SEHLOOHO, A KANG DIHLOPHA TSA BOITHUTO LE TSHEHETO YA SEHWAI KA SENG. KGATISONG ENA, RE TSEPAMISA MAIKUTLO TABENG YA BOHLOKWA YA KGATI-SO KAPA PHATLALATSO.

Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele le ruta, le ntshetsa pele, le fetisetsa botsebi le ho tataisa dihwai ka nako tsohle, hape le bopa ka matla marangrang a tshehetso ho potapota dihwai. Le hoja ofisi ya ntlokgolo ya rona e le Pretoria, re se re entse menyabuketso mabatoweng a seholoo a tlhahiso ya dijothollo a kang Dundee, Kokstad, Lichtenburg, Louwsburg, Maclear, Mthatha, Nelspruit le Paarl.

Sehlopha sa rona ke sa ditsebi tsa temo tse nang le boiphihlelo, tse buisanang le dihwai ka puo ya tsona, mme ditsebi tsena di tjhehella ntshetsopele ya dihwai ka sepheo sa hore di kgone ho tshwarella le ho atleha. Re tla thusa sehwai sefe le sefe sa dijothollo, se kgonang ho ba le masimo a sona le tjhelete e hlokahalang ya sona, se ratang ho hlahisa dijo tsa malapa a tsona kapa ho theha tshebetso ya temo.

MESEBETSI YA RONA YA MORAORAO TJENA

E bile dibeke tse mmalwa, tse mahlonoko tsena tse fetileng ka ha tshebetso e bile e matla ho dihwai tsa dijothollo tsa lehlabula. Ha dihwai tse ding di ile tsa sebetsa butlenyana ka baka la sehla sa ho keteka, sehlopha sa rona sona ha esale se ntse se tshwre ka thata!

Ho tloha ka la 14 Tshitwe ho isa ho la 15 Pherekong 2021 re bile le **dikopano tse 46 tsa dihlopha tsa boithuto**, mme re bile le **diketelo tse 72 tsa mapolasi** ho dihwai tse fumanang tshehetso motho ka mong

Jenny Mathews, Mophehisi ho tsa Pula Imvula Romella emeile ho jennymathews@grainsa.co.za

sehleng sena. Sepheo sa rona ke ho tiisa hore dihwai di tataiswa ho jala dijothollo ka nepo hore di fihelle kuno e phahameng, mme hape re le-kola masimo a dihwai, le ho fana ka keletso mabapi taolo ya mahola, ho setwa ha sefafsati hammoho le tlhokomelo e hlokahalang ya metjhine.

PULA IMVULA, KGATISO E NANG LE BOETAPELE

Ho ka nna ha tadimeha ho makatsa hore re o boelle tse ngata ka bukana ya *Pula Imvula* ha eba mohlomong o tshwere kopi ya yona letsohong. Na o ne o tseba hore bukana ena e ntle, e mebalabala e qadile e le lengolo la ditaba ho ditho tse ntseng di tswela pele tsa dihwai tsa dijothollo tsa Grain SA? Jwale e se e fumaneha e le kopi ya makasine e hatitsweng, e fetisetswang ho dihwai le bohole ba nang le seabo indastering ho phatlalla le naha, mme hape e fumaneha ka mokgwa wa elektronike ho www.grainsa.co.za ka mokgwa wa karolo ya ditaba tse itseng kapa ka mokgwa wa bukana e phethahetseng.

Bukana ya makasine e hatiswa ka dipuo tse hlano – hape lemong sa 2020 dipalopalo tsa kgwedi le kgwedi of bile tjena:

Senyesemane	Sesotho	Setswana	Sezulu	Seqhotsa	Dikopi kaofela
1 915	1 691	997	4 997	6 432	16 032

Ditaba tsa seholoo di arolwa ho ya ka tshehetso ya ditjhelete. Re se re ile ra tshehetso haholo ke ba Maize Trust, OPOT, ba Truste ya Diserele tsa Mariha hammoho le ba bangata ba dikgwebo tsa temo ba itlammeng hore ba tla tshehetso lefapha la ntshetsopele ya sehwai.

HELPING FARMERS STAND AS TALL AND PROUD AS THEIR CROPS

Together we farm for the future™

TM © Trademarks of Corteva Agriscience and its affiliated companies.
© 2021 Corteva. 2021/CORP/PI/007DEV

PULA IMVULA

Bahlophisi

GRAIN SA: PRETORIA

PO Box 74087

Lynnwood Ridge

0040

■ 08600 47246

■ www.grainsa.co.za

MOHLOPHISI WA PHATLALATSO

Liana Stroebel

■ 084 264 1422 ■ Ofisi: 012 943 8285

■ liana@grainsa.co.za

MOSEBETSIMMOHO KGATISONG

INFOWORKS

Johan Smit ■ Louise Kunz ■ Elizma Myburgh

■ Joritha Hechter

■ 018 468 2716 ■ johan@infoworks.biz

Lenaneo la Grain SA la Ntshetsopele ya Molemi

BAHOKAHANYI BA NTSHETSOPPEL

Johan Kriel

Foreisetata (Ladybrand)

■ 079 497 4294 ■ johank@grainsa.co.za

Jerry Mthombothi

Mpumalanga (Nelspruit)

■ 084 604 0549 ■ jerry@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8289 ■ Smangaliso Zimbili

Jurie Mentz

Mpumalanga/KwaZulu-Natal (Louwsburg)

■ 082 354 5749 ■ jurie@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8218

Graeme Engelbrecht

KwaZulu-Natal (Dundee)

■ 082 650 9315 ■ graeme@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8287 ■ Nkosinathi Mazibuko

Luke Collier

Eastern Cape (Kokstad)

■ 083 730 9408 ■ luke@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8280 ■ Luthando Diko

Liana Stroebel

Western Cape (Paarl)

■ 084 264 1422 ■ liana@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8285 ■ Hailey Ehrenreich

Du Toit van der Westhuizen

North West (Lichtenburg)

■ 082 877 6749 ■ dutoit@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8290 ■ Lebo Mogatanyane

Cwayati Mpotyi

Mthatha

■ 078 187 2752 ■ umthatha@grainsa.co.za

■ Ofisi: 012 943 8277

PULA/IMVULA E FUMANEHA

KA DIPUO TSE LATELANG:

Sesotho, English, Setswana, Sezulu le Seqhotsa.

Articles written by independent writers are the views of the writers and not that of Grain SA.

Puisano e ntle ke karolo...

**Farmer
Development
Programme**

Tse ding tsa dipehelo tse tswang ho dihwai...

We are greatful to receive Pula Mvula catalogue because we are very much encouraged by this little book that has a lot of information that keeps us going forward to read our desire/goal of becoming a commercial farmer one day. The way we enjoying to read this book even other farmers ask for each and everymonth that when are the next one coming; because they are willing to know what's new on the upcoming one. So please keep on sending them to us because they are of a great help. It is developing us as farmers; guiding us on how to plant and protect of plants in a right way.

Thank you very much.

Pula Mvula

This book called Imvula Pula it helps us a lot because it teaches us how to follow the correct production practices and encourage us by showing us farmers who are participating on the GSA Farmer of the year competition. I would like to take this opportunity to thank GSA for donating to us the maize Shellers. Another important point is that through Imvula we could see how other farmers in other areas of SA are doing their farming businesses we even see them having their produce which they have harvested on their arable lands.

Hobaneng bukana ya makasine e le mokgwa wa bohlokwa wa puisano?

Sepheo sa ntshetsopele ke ho eketsa seabo sa bohole ntshetsopeleng, hammoho le ho fetisetsa lesedi ho ba bang, le ho kenya tjheseho le kwetliso bathong ba dibaka tsa mahaeng, ho bohole ba ntseng ba thuthuha. Mathata ke a mangata tabeng ya ntshetsopele, mme menyela ya ho fetisetsa tsebo ho ba bang ke e fokolang hoo re seng re tshepile feela hore balaodi ba ntshetsopele ke bona ba seng ba tla fihlella batho ba bangata ba ka unang molemo wa lesedi le nepahetseng, leo ba le hlokang, hammoho le botsebi bo ka fetisetswang ho ba bang. Ho fihlella tse hlokahalang hammoho le mekgwa ya tsamaiso (dipalangwang) ke diqholotso tse kgolo tse sitisang dihwai tsa mahaeng. Ka hoo, re lemohile hore ruri ntshetsopele e matla mahaeng e itshetlehile ka marangrang a ka hasetsang ditaba hohle, e leng a kango radio le ditaba tse hatisitsweng.

Re motlotlo ka kgatiso ya rona

- Makasine ke kgatiso e hlwahlw, e mebalabala, e ikgethileng, e tobileng ditaba tsa dihwai, mme e amohelwa ka thabo ke dihwai tse bolelang hore di fumana ditaba ka nako, ditaba tseo dihwai di felang di di hloka, tse bonolo hore di utlisweswe.
- Hape ke mohlodi o tshepahalang wa lesedi ho balaodi ba ntshetsopele le batataisi ba le sebedisang dipuisanong tsa dihlapha tsa boithuto kapa ha dihwai di lokela ho fumana lesedi le itseng.
- Ke ditaba tse ngolwang ka ho qolleha mabapi le dihwai tse thuthuhang tsa dijollo. Dihlooho tsa ditaba di akaretsa dintsha tse batis tsa tlhahiso le papatsa hammoho le lesedi le leng ho ya ka tlhoko ya dihwai tse ntseng di thuthuha.
- Sepheo ke ho tiisa hore tlwaelo e ntle ka ho fetisisa, e leng lesedi le nepahetseng le fetiswa nako e sa ntse e le teng ka mokgwa o bonolo le mokgwa oo setjhavana se ntseng se tswela pele sa temo ya dijollo se ka abelanang lesedi lena.
- Re behile bohlokwa ba kgatiso ena tabeng ya hore sehwal ka seng se une molemo. Ha eba re ka rupella sehwal ka seng se tla rupella se seng ka ho abelana lesedi la tsebo, dihwai tse ngata di tla fumana lesedi la tsebo, mme tsebo e tla ata, e fihlele ba bangata.

Tsebo le boiqapelo di fupere bohlokwa bo boholo tshehetsonya dihwai le ditjhhabana tsa mahaeng mabapi le diphehetso tsa kajeno le tsa ka moso. (European Commission, 2019).

THIS PUBLICATION IS
MADE POSSIBLE BY THE
CONTRIBUTION OF
THE MAIZE TRUST

MADE POSSIBLE BY
THE MAIZE TRUST